

Seppo Keinänen

Muamo

Nadja Keinäsen elämä

Seppo Keinänen

Muamo

Nadja Keinäsen elämä

© 2022 Seppo Keinänen

Sisuksen taitto: Iiris Keinänen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-6472-5

Sisällys

I	Nadjan syntymä ja lapsuus	9
II	Stalinin vainot	23
III	Nadja opiskelijana	33
IV	Sota ja uusi opiskelu	51
V	Nadja opettajana	89
VI	Vakituinen virka	121
VII	Avoliitto	135
VIII	Muutto ja uusi virka. Opettajaperheen arkista elämää.	149
IX	Käänteitä	193
X	Kotiin	209
XI	Leski	221
XII	Bunukat	237
XIII	Jäähyväiset muamolle	245

Äiti!

Tänään muamo, tänään on tärkeä päivä! On oikea juhlapäivä, sillä tänään on kulunut tasan sata vuotta siitä, kun sinä synnyit.

- Ylen äijy ozua, rakas muamo! Hyvittelemmä sinuu roindupäivänke!

(Paljon onnea, rakas äiti! Onnittelemme sinua syntymäpäivänäsi!)

Täysin varma en voi olla siitä, mitä sinä lahjaksi tahtoisit näin merkkipäiväsi kunniaksi.

Kukkii? Tortua? Koufeidu da nizustu? Ili čuajuu da piiruaoi? Šipainiekkoi?

(Kukkia? Kakkua? Kahvia ja pullaa? Vai teetä ja piirakoita? Karjalan-piirakoita?)

Vaatimattomasti, mutta samalla pelkkää totta tarkoittaen varmaan-kin sanoisit, että älkäähän nyt, ei tässä mitään tarvita. Se on pääasia, kun te lapset tulette. Ja kaikki kultaiset bunukat myös. Ollaan yhdessä ja iloitaan! En minä mitään muuta kaipaa.

- Entäpä sitten laulu? Jospa porukan laulutaitoiset haluaisivat esittää sinulle jonkin laulun. Minkä laulun haluaisit kuulla, kun me kaikki sinua nyt onnittelemme?

No, naurahtaisit kai ja ilmoittaisit, että onhan niitä tsomaisia laululoi-da Karjalasta luadittu. Kenbo keksii?

- Ahaa, ai niin! Tosiaan! Nyt tiedän! Sehän on se Karjalan kunnail-la! Valter Juvan sanoittama kansansävelmä - Karjalan kunnail-la. Eikö niin?

- Se, kyllä!

”Jo Karjalan kunnail-la lehtii puu. Jo Karjalan koivikot tuuhettuu. Käki kukkuu siellä ja kevät on. Vie sinne mun kaiho pohjaton.

Mä tunnen vaaras ja vuoristovyös. Ja koskies sauhut ja uinuvat yös. Ja synkkäin metsies aarniupuut. Ja siintävät salmes ja vuonojes suut.

Siell' usein matkani määrätöin. Läpi metsien kulki ja näreikköin. Minä seisoin vaaroilla paljain päin. Missä Karjalan kauniin eessäin näin."

Toiveesi mukaan tämä kaunis laulu kuultiin sinun hautajaisissasi, Kosken Hl kirkossa 31 vuotta sitten. Koskisen Kalevi sen kauniisti meille lauloi.

- Vaan nyt, muamo! Vielä! Pienenä lisänä, ikään kuin yllätyslahjana haluaisin antaa tämän tarinan, jonka olen kirjoittanut sinun elämästäsi.

Satavuotissyntymäpäiväsi kunniaksi ryhdyin ottamaan asioistasi selvää, käymään läpi laajaa valokuvakokoelmaasi ja muistiinpanojasi, koluamaan kirjastoja ja arkistoja, kaivelemaan muistiani ja etsimään tiedonmurusia internetistä. Ja vähän muualtakin. Lopulta pääsin raappustamaan tietoja ja tapahtumia yksin kansiin. Sainkin kohtuullisen paljon tietoa kasaan, mutta valitettavasti en aivan kaikkea. Niinpä olen joutunut käyttämään sinulta perimääni tärkeää ominaisuutta, luovaa mielikuvitusta, kuvaillessani joitain oleellisia tapahtumia, pelkästään sillä ajatuksella, "että noinkin se todennäköisesti olisi voinut mennä".

"Jokainen ihminen on laulun arvoinen, jokainen elämä on tärkeä", veisasi kotkalainen Veikko Lavi aikanaan. Sinä taisit pitää siitäkin kappaleesta. Ja kyllä – sinäkin, muamo, olet laulun arvoinen! Tämän tarina olkoon laulu sinusta, sinun laulusi. Tästä laulusta löytyy lukuisia värsyjä rikkaasta, vaiherikkaasta, ainutlaatuisesta elämästäsi. Osa laulusta soi mollissa, vaan valtaosa iloisesti duurissa. Sellaista elämä on.

Olkoon tämä kirja muisto sinusta meille kaikille jälkeläisillesi, sukulaisillesi, ystävillesi ja niille lukuisille oppilaillesi, joita sait elämäsi aikana opettaa. Ja ehkä samalla tämä voisi olla myös opetus monille niille, jotka eivät elämästäsi, iloistasi, onnen päivästäsi tai murheistasi, vaikeuksista ja niiden voittamisesta ole vielä mitään tienneet.

Suomessa 100-vuotissyntymäpäivänäsi 11. lokakuuta 2021

poikasi Seppo

I Nadjan syntymä ja lapsuus

Syntymä

Neuvostoliitto, Karjala, Aunuksen piiri, Kotkatjärven Uutjärvi, Pol'un kylä.

Torstaiaamu, 11. lokakuuta 1921.

Eletään syksyä, ruska-aika on kauneimmillaan. Tullessasi etelästä, Uutjärven kylätaajaman suunnasta noin kaksi ja puoli kilometriä pohjoiseen päin kapeaa, kuoppaista hiekkatietä pitkin Pol'un kylälle näet ensimmäisenä vasemmalla kylätien varressa jyrkän hirsitalon. Talo on huolellisesti rakennettu käyttäen järeitä harmaantuvia hirsii, sen katto on leveillä laudoilla päällystetty ja ikkunoiden pielet on kauniisti koristeellisin laudoin vuoratut. Rakennus sijaitsee Pol'un kylän muiden talojen tapaan tieltä katsottuna loivalla kukkulalla ja se on kooltaan hieman tavanomaisista suurempi. Talon jatkeena takapihalle päin on varastohuoneita, eläinsuojat ja saunatilat, kaikki järeistä hirsistä itse päärakennukseen kiinni rakennettuja. Perinteisellä tavalla valmistettu aita ympäröi pihaa, itse pihatanhua on varsin siisti, kuten karjalaisilla tapana on. Talon viisi päätyikkunaa antavat itään, maantien ja rantaniityn yli kauniisti aamuauringossa kimmeltävälle Sikojärvelle. Järven rantaan on matkaa vaivaisen kivenheiton verran.

Tänään talossa eletään jännityksen täyteistä aikaa. Talon eläimet on ruokittu ja lehmät lypsetty. Aamutsajut on juotu, talon nuori isäntä Juho Konstantininpoika Bogdanov oli ajettu ulos pirtistä. No, kyllähän Juho itsekin oli ymmärtänyt, että nyt oli miespuolisten viisainta vetäytyä pois jaloista. Mies käyskenteli pihalla kuin tulisilla hiilillä, potki kiviä, mumisi itsekseen, kuin rukoillen. Kohta hän istui talon puisille portaille, ja pian taas nousi ylös, kun

ei paikallaan malttanut olla. Kylän väki tunsu Juho Konstantininpojan leikkisänä huumorimiehenä, joka usein viihdytti väkeä laulamalla ja rummuttamalla laululleen rytmiä puulusikoilla. Mutta nyt ei ollut laulun aika. Hermostuneesti Juho ryhtyi sauhuttelemaan kessua, itse kasvatettua omaa nurkantauksen tupakkaa. Ja jo taas mies kuulosteli tuvan suuntaan, josko sieltä jotain odotettua ääntä kuuluisi. Ei kuulunut. Vieläkään. Juho päätti lähteä järvelle kalaan, ei tässä muutakaan osaisi tehdä. Näin syksyllä ainakin ahven olisi syönnillään.

Jo edellisenä päivänä oli taloon kutsuttu Juhon tomera äiti, Matrona Mihailintytär, auttamaan poikansa vaimoa, miniää Maria Savelintytär Bogdanovaa synnytyksessä. Matrona oli kokenut lapsenpäästäjä, nyt hän oli rauhoitellut poikaansa ja miniäänsä Mariaa, että kyllä kaikki tulisi tällä kerralla menemää hyvin.

Kyseessä ei ollut Marian ensimmäinen synnytys. Eikä toinenkaan, vaan jo kolmas. Silti Juholla ja Marialla oli oikeasti syytä huoleen, olivathan ne Marian kaksi edellistä synnytystä olleet ylen vaikeita, niin vaikeita, että molemmilla kerroilla pienokainen oli kuollut. Esikoistyttö oli juuri ennen kuolemaansa saanut nimen Jevdokija eli Tyyne, ja samoin oli toinenkin vastasyntynyt tytär Jevdokijaksi juuri ennen kuolemaansa nimetty. Juho oli jo heti Marian kolmannen raskauden alkuaikoina päättänyt, että enää ei tuota Jevdokija-nimeä tulisi lapselle antamaan. Yhdeksän kuukautta oli eletty vahvasti siinä toivossa, että nyt kaikki menisi hyvin, kolmas kerta toden sanoo. Silti Juhoa hermostutti. Juho oli jo hyvissä ajoin kesällä kertonut Marialle, että jos heille syntyisi tyttö, hänelle annettaisiin nimeksi Nadja. Nimi Nadja tarkoitti venäjän kielellä samaa kuin toivo. Tämä Nadja-nimi tulisi muistuttamaan heitä tästä pitkästä, hartaasta toivosta. Siinä toivossa he olivat eläneet, että nyt he saisivat pitää tämän lapsen. Ja olihan pariskunnalla lisäksi tiedossa vanha venäläinen sananlasku, jonka mukaan kaikki muu kuolee ensin, vasta viimeisenä kuolee toivo. Oli toki Juholla suunnitelma myös poikalapsen varalle. Jos syntyy poika, hänestä tulee Pekka, eli Pietari (Pjotor ja Pietari = kallio pyhän Bibliin mukaan). Juho uskoi, että nimi voisi olla

Pol'u 1969, Nadjan synnyinkoti. Autiona vuodesta 1944.

enne, poika olisi vahva kuin kallio ja eläisi pitkään. Ei se ainakaan nimestä tulisi kiinni olemaan.

Juho oli ehtinyt seistä rannalla onkimassa reilun tunnin. Pulskia ahvenia oli kertynyt oksalenkkiin melkein tusina. Vaan sitten! Kotitalon pihalta kuului tuttu, heleä äiti-Matronan hihkaisu, että tule, tule hyvä Juho, tule joutuisasti tänne pirttiin.

Mitä? Joko? Joko nyt?

Juho jätti ongen rantaan, nappasi kalat mukaansa ja kiiruhti polkua pitkin kotiin päin. Sydän hakkasi kiihkeästi, hiki valui otsalta, ei siinä kauaa nokka tuhissut, kun mies rymisteli ovesta sisälle tupaan ja pysähtyi hämmästyneenä keskelle suuren tuvan lattiaa.

Matrona oli sytyttänyt tuohuksen kotialttarille ikonin eteen palamaa. Maria makasi sängyssä, sylissään hänellä oli pellavalii-noihin kapaloitu vauva, joka kitisi vaativasti. Onnellinen loiste silmissään Maria lausui miehelleen:

"Meil roidui tyttö. Nadja tuli, terveh tyttö. Passibo Hospodi!"

Juhon silmät kostuivat ja kiitollisena hän piirsi ortodoksien perinteisen tavan mukaan kolmella oikean käden sormellaan kehoonsa ristin merkin järjestyksessä otsa, rinta, oikea olkapää, vasen olkapää. Tällä tavalla pienen Nadja-tytön isä nöyrästi kiitti Jumalaa ja rukoili, että tämä tyttö saisi elää ja saisi hyvän elämän.

Millaiseen maailmaan Nadja Juhontytär Bogdanova oli syntynyt?

Nadjan syntymävuodesta 1921 taaksepäin katsoen oli tsaarin Venäjän suuressa valtakunnassa, johon Suomikin oli vuosisadan verran kuulunut, eletty levottomia aikoja. Takana oli Ensimmäinen maailmansota. Suuri osa kansasta eli kurjuudessa, köyhyydessä, sorrossa. Tsaarin valta maaorjuuksineen ja muine vääryyksineen oli lopulta johtanut vallankumoukseen lokakuussa 1917 ja sen seurauksena veriseen sisällissotaan vuosina 1918–1919. Venäjän vallankumouksen myllerryksessä Suomi itsenäistyi. Niin Neuvostoliitossa kuin Suomessakin ryhdyttiin muokkaamaan yhteiskunnan rakenteita kuntoon, Neuvostoliitossa bolsevikkien johdolla, kommunismin opein, Suomessa länsimaisin opein. Kyseinen työ vei paljon aikaa, etenkin suuressa Neuvostoliitossa, eikä rajan pinnan syrjäkylillä välttämättä saatettu huomata mitään suurempia muutoksia pitkiin aikoihin. Elettiin kuten ennenkin. Työtä tehtiin, asioita hoidettiin, sukulaisia ja tuttavias tapattiin. Ihmiset saattoivat matkata omia tuttuja kinttupolkujaan pitkin jopa maasta toiseen sukulaisiaan ja tuttavians tapaamaan. Ilmeisen helppo oli valtakuntien raja tuohon aikaan ylittää, kun ei vielä mitään hirveän tiukkaa valvontaa ainakaan metsäkylillä ollut. Joissain tapauksissa rajanylitys oli jopa oman ammatin kannalta välttämätöntä, ainakin monet kauppiaat ja kaupustelijat tekivät työtään aivan kuin ei rajaa siinä välissä olisi ollutkaan.

Nadjan syntymävuoden 1921 loppupuolelle tultaessa suurimmat levottomuudet olivat jo rauhoittumaan päin. Vai oliko siellä Karjalan kaukaisilla syrjäkylillä kovinkaan levotonta aikaa oikeasti nähtykään. Valta vaihtui, kiihkeimmät hulinat tapahtuivat kaupungeissa, maaseudun kansa eli omaa tuttua, tasaisempaa elämäänsä. Se tiedetään, että karjalaiset ihmiset osasivat sopeutua, olivat aina osanneet, kun pakko oli. Tilanteen mukaan elettiin, kuulosteltiin tuulen suuntia, yleensä huolellisesti harkittiin, kenelle saattoi mielipiteitään kertoa, kenelle vain päätä nyökytellä.

Karjalan rahvas tiesi, tunsi tilansa, eivät olleet venäläisiä, eivät myöskään suomalaisia, oltiin siis karjalaisia. Heillä oli omat tavat, oma kieli livvi. Livvi muistutti suomen kieltä, sukulaiskansoja siis oltiin.

Venäjän vallankumouksen ja Suomen puolella hävityn punakapinan jälkeen monet Suomen kommunistit katsoivat parhaimmaksi vaihtaa maisemaa. Nämä bolsevismia kannattaneet ihmiset suuntasivat kohti Neuvostoliittoa, mielestään silloiseen maanpäälliseen taivaaseen. Useimmat heistä joutuivat oikein henkensä kaupalla pakenemaan Suomen valkoisia voittajia. Hakeuduttiin suureen Pietariin, Moskovaankin, mutta ennen kaikkea Karjalaan, Petroskoihin. Näiden oppineiden suomalaisten kommunistiemigranttien vaikutus tavallisten karjalaisten elämään oli muodostuva merkittäväksi. Ehdottomasti vaikutusvaltaisin muuttaja oli filosofian tohtori Edvard Gylling, joka hyvän henkilökohtaisen aateystävänsä Vladimir I. Leninin suosiollisella avustuksella valittiin Karjalan Vallankumouskomitean puheenjohtajaksi. Gyllingin lisäksi lukuisia muitakin suomalaisia kommunisteja (tietenkin Moskovon suosiollisella tuella) kipusi Karjalan hallinnon keskeisiin virkoihin. Varsin nopeasti tästä seurasi aivan uskomattoman tuntuinen ihmeellisyys - suomen kieli valittiin Karjalan viralliseksi virkakieleksi, samalla perustaksi kouluopetukselle ja kulttuurielämälle. Itse kukin on kuin itsestäänselvyytenä oletanut, että Neuvosto-Karjalan virkakielenä olisi koko ajan ollut venäjä. Mutta oletus on väärä, Itä-Karjalan ensimmäiseksi virkakieleksi tuli suomen kieli, joskin monet venäjänkieliset vastustivat kyseistä päätöstä. Miksi näin tapahtui? Todettakoon, etteivät nämä Suomesta paenneet kommunistivirkamiehet suinkaan missään pyyteettömässä, entisen kotimaansa isänmaallisuudessa tai koti-ikävänsä vuoksi ryhtyneet täällä uudessa maassaan suomen kielen asiaa ajamaan. Ei, ei sinne päinkään. Tarkoituksiperä oli puhtaasti poliittinen ja punainen. Ja suunnitelmalla oli Leninin tuki. Leninin ja tohtori Gyllingin tavoitteena oli punainen Suur-Suomi, kommunistinen Neuvostotasavalta, maa, jota suomen kielellä hallittaisiin! Eikä siinä vielä kaikki, punaisen Suur-Suomen jat-

koksi perustettaisiin suuri Skandinavian Neuvostotasavalta. Näitä suurisuuntaisia tavoitteita kohden Gylling kumppaneineen Itä-Karjalassa ponnisteli aina vuoteen 1935 asti. Tuolloin tuli kaikki muuttumaan, kun Stalinin raa'at vainot alkoivat. Nämä ilman mitään loogista suunnitelmaa suoritettut puhdistukset koituivat myös Edvard Gyllingin kohtaloksi. Kuten monen muunkin kohtaloksi, mutta siitä sitten lisää myöhemmin...

On arvioitu, että lähes puolet 1920-luvun itäkarjalaisista koulukäisistä lapsista oli lukutaidottomia. Niinkin myöhään kuin vasta vuonna 1931, 14 vuotta vallankumouksen jälkeen Neuvostoliittoon saatiin yleinen oppivelvollisuuslaki, joka velvoitti kaikki 8–12-vuotiaat lapset käymään 4-vuotisen alkeiskoulun. Ja vasta viisi vuotta myöhemmin, vuonna 1936 oppivelvollisuus laajeni 7-vuotiseksi, ensin käytiin 4 vuotta alkeiskoulua ja sen jatkoksi 3 vuotta keskikoulua. Isommilla paikkakunnilla oli mahdollista käydä 6-vuotinen keskikoulu, jolloin koulukäynnin pituudeksi muodostui yhteensä 10 vuotta.

Uskonnon suhteen Tsaarin Venäjä oli jo vuosisatoja ollut vankasti ortodoksinen maa. Kommunistisen vallankumouksen myötä kaikki muuttui, mutta hitaasti. Näin ainakin syrjäkylillä, joksi myös Nadjan syntymäpitäjä Uutjärvi voidaan luokitella. Uutjärvelle oli 1800-luvun loppupuolella rakennettu pieni rukoushuone, Pyhän Jyrin Tsasouna, joka kuin ihmeen kaupalla on kestänyt kommunismin vuodet ja on vielä nykyäänkin pystyssä. Muuan uutjärveläinen Viktor Bogdanov* on sitä 2010-luvulla ahkerasti remontoinut. Kommunismin aikana uskonnon harjoittaminen oli kutakuinkin kiellettyä, väheksyttyä ja vähintäänkin pilkattua. Surutta kirkkoja joko tuhottiin tai muutettiin klubeiksi, tanssipaikoiksi, kokoushuoneiksi, elokuvateattereiksi. Syrjäisen sijaintinsa ansiosta pieni Uutjärven tsasouna oli saanut jäädä rauhaan. Oli itsestään selvää, ettei Neuvostoliiton virallisissa kouluissa koskaan opetettu uskontoa.

Vallankumouksen jälkeen koko Neuvostoliitossa ryhdyttiin rajoittamaan yksityistä omistamista, kapitalismia. Kaikki maat, metsät,

suurtilat siirrettiin valtion omistukseen, perustettiin kolhooseja ja sovhooseja. Itä-Karjalan maaseudun väki oli tottunut omavaraiseen elämään. Kalastettiin, metsästettiin, marjastettiin, sienestettiin, pidettiin kotieläimiä, viljeltiin maata. Kommunismin myötä rajattiin tarkasti, mitä ihminen sai omistaa. Yksityiskohtaisesti määrättiin, kuinka monta lehmää, kuinka monta sikaa, kuinka monta kanaa, kuinka monta lammasta jne. sai perheellä olla.

Nadjan äidinkieli oli siis karjalan kieli livvi. Livvi on suomensukuinen kieli, suomen kielen läheisin sukulaiskieli. Vaiko murre? Joissain tietolähteissä kerrotaan, että kyseessä olisi Aunuksen-karjalan murre. Ajan saatossa tähän kieleen, tai murteeseen, on luonnollisesti tarttunut jonkin verran lainasanoja venäjän kielestä. Kyseiset sanat ovat muokkautuneet käytössä karjalaisten suuhun paremmin sopiviksi.

* YouTube-video: ”Lähtin minä Läkköiläh. Uutjärvi.”

Muamo.

Kirja kertoo opettaja Nadja Keinäsen vaiherikkaasta elämästä, joka alkoi Itä-Karjalassa, Kotkatjärven Pol'un kylässä ja päättyi Suomessa, Hämeen läänin Koskella. Kirjassa käsitellään vaihtelevaa yksittäisen ihmisen elämää peilaten siihen suurempia maailmantapahtumia, alkaen Neuvostoliiton alkuaskelista, jatkuen Stalinin vainojen ja kahden sodan kautta itsenäisenä valtiona tasapainolevaan Suomeen.

Totalitarismissa tavallinen ihminen sai nöyränä taipua osaansa, oikeutta, totuutta tai oikeudenmukaisuutta oli turha vaatia.

Mutta ei sodan jälkeisessä Suomessakaan elämä helppoa ollut, ei ainakaan Itä-Karjalasta uudelleenkoulutukseen tuoduilla opettajilla. Stalinin julma koura ulottui valvontakomission kautta pitkälle Suomeen. Ja entäpä kantasuomalaiset ihmiset? Moni nimitteli näitä itäkarjalaisia ryssiksi. Oli epäluuloja, oli jopa vihaa. Mutta oli Suomessa myös hyviä ja avarakatseisia ihmisiä, Karjalan ystäviä. Sisukas ja sinnikäs piti olla, jotta Suomessa pärjäisi.

Kirjan loppuosa keskittyy Nadjan elämään kansakoulunopettajana Suomessa eri paikkakunnilla. Nadja menee naimisiin, perustaa perheen.

1960-luvulla Nadja sai yhteyden Itä-Karjalassa asuviin sukulaisiinsa, tärkein heistä oli oma kummityttö Tyne. Tyynen ansiosta Nadja pääsi 1970-luvulla näkemään uudelleen lapsuutensa maisemat ja syntymäkotinsa. Ja monia rakkaita sukulaisiaan.

Pääsääntöisesti elämä hymyili. Ja toisinaan ei hymyillyt. Sellaista se elämä on. Karjalainen, iloisen positiivinen elämänasenne auttoi Nadjaa sairauksissa ja vastoinkäymisissä.

Pakahduttavaan onneen ja hymyyn antoivat aihetta Nadjan bunukat. Kun pieni lapsenlapsi istui sylissä, niin sairauskin unohtui.

